

EVANGYÉLIOMI PROTESTÁNS LAP.

Megjelen minden héten egyszer pénteken egy iven. — Előfizetési ár egy évre 6 frt, félévre 3 frt, negyedévre 1 frt 50 kr, az osztrák. magyar birodalmon kívüli országokba egy évre 7 frt; — egyes szám ára 12 kr. — Hirdetések díjja száz szóig 1 frt, kétszáz szóig 2 frt, a másodszeri hirdetésnél 100 szóig 80 kr, harmadiknál 70 kr, bélyegdij mindenik hirdetésnél külön-külön 30 kr; csakis egyház és tanodát érdeklő hirdetések fogadtatnak el. Melléklési díj minden száz darabtól 1 frt 50 kr. A lapot érdeklő mindennemű közlemények a szerkesztőhöz — Fűvészkert-utca, 1078. sz. a. — intézendők.

Ö n s e g é l y.

I.

Elmerengék olykor egyházaink és iskoláink jelen állapota és jövője felett, — és ez elmerengés elszomorítja lelkemet. — Egyházmegyénk azoknak egyike, melyben halán többségben vannak is azon egyházak, melyek — küzködve bár az anyagi bajokkal — szűken mégis csak megélhetnek : de vannak nem kevés számmal olyan egyházaink, melyekben a hívek kevés számmal lévén, s részben más nemzetiség közé ékelve, — mely körülmény az egyház életére mindig zsibbasztólag hat — s minden jövedelemforrás hiányában, majdnem egyedül csak a perselyre utalva, mely épen az említett körülmény miatt, felette szűk jövedelmet adhat, nagy szegénységben sínlenek; lelkészeik és tanítóik, vagy lelkésztanítóik valódi nyomorral küzdenek; s minduntalan attól lehet félni, hogy a kisdud hajó, nem állhatva ellent a hullámok csapdosásainak, elmerül s oda lesz vallásunknak és nemzetiségünknek egy-egy támpontja.

Az újabb idő felettébb megsaporította egéházaink költségvetését. Nevezetesen az egyházak kiadásai következőkkel szaporodtak :

1. Az országos adók, s ezekben: az illeték egyenérték, az ingatlanoktól fizetendő adó, s a betáblázott activ tőkekamat utáni jövedelmi adó.

2. Tűzkár elleni biztosítás.

3. A minden tanítói állomás után fizetendő országos tanítói nyug- és gyámdíj-intézetbe fizetendő adó 12 forintjával.

4. Az egyházmegye házi pénztárába fizetendő osztályszerinti járulék.

5. Az egyházkerületi pénztárba fizetendő közigazgatási illetőség, jegyzőkönyvek ára, és a különféle czélokra kívánt adakozások, mely egyházkerületi pénztári járulékok nálunk az utóbbi vizitációkor 18 címre mentek.

6. A nem minden egyházból fizetett főiskolai általalkítási, építési, tápoldai, és szeniori járulékok.

Adatok csak a püspökii egyházból állván rendelkezésemre : ezen egyház 1877-ik évben fizetett :

1. Illeték egyenértékben	40 frt 94 krt.
2. Földadóban összesen	101 „ 62 „
3. Tőke-kamat után	16 „ 90 „
4. Tűzkár biztosításért	32 „ 82 „
5. Tanítói nyugdíjban 3 tanító után	36 „ —
6. Egyházkerületi pénztárba	19 „ 40 „
7. Főiskolai pénztárba	60 „ 82 „
8. Egyházmegyei házi pénztárba	10 „ 75 „

Összesen 319 frt 25 krt.

Oly kiadások, melyek 1848 előtt nagyobb részben nem ismertettek — eltekintve attól, hogy vannak újabb kiadások, — melyek szükségessége ellen kifogást tenni nem lehet.

Legsúlyosabbak ezek közt kérelhetlenségök, s a legkisebb egyházakra is nehézkesek miatt, az állami adó, és a legújabb orsz. tanítói nyugint. adó.

Az elsőbbiben meg kell nyugodnunk, mert az állam, adófizetés nélkül nem állhat fenn, s ez legalább a vagyonhoz képest fizettetik. De egyházainkra az sajnos, hogy minthogy ez adó, a régibb időben nem volt ismeretes, arról nem is volt gondoskodva az egyházak költségvetésében; s minthogy az egyházi adók, mondhatni századok óta, ugyanazok maradtak, ez újabb teherre fedezet nincsen; s a kisebb egyházak által, melyek jövedelemforrásai igen csekélyek, nehezen teljesíthető, s lehetnek egyházak, habár egyházmegyénkben tudtommal nincsenek, melyekben az adóhátralékok miatt az egyház ingatlanai forognak veszélyben.

De a másodikba már nagyon nehéz könnyű szívvel belenyugodni. — Kétségkívül jó szándék által vezéreltetett az országgyűlés, midőn a felekezeti tanítókra is kiterjesztette a nyug- és gyámintézet jótékonyosságát. De itt is betelt, hogy : summum jus, summa injuria. — Felállította, hogy minden iskolát fentartó egyház, még ha a tanítói állomás betöltve nincsen is, minden tekintet nélkül anyagi helyzetére, s jövedelemforrásaira, évenként 12 forintot fizessen, minden tanító után. — Ezt kétségkívül megfizethetik könnyen a gazdag püspökségek kegyurasága

alatt álló, vagy jobb helyzetű egyházak; de honnan fizessék a szegénységgel küzdő, jövedelem nélküli kis egyházak? S nem kiáltó igaztalanság-e bevenni azt azon egyházaktól is, melyekben lelkésztanítók vannak, s így az országos intézet jótékonyágát sohasem élvezhetik? Ide járul az, hogy vannak egyházmegyénkben olyan tanítószá-
gok, melyek jövedelme 100—200 frtnál többre nem me-
gyen, melyekre tehát okleveles tanítót kapni nem lehet —
kik aztán az állami nyugintézetből is ki vannak zárva. —
Legalább tehát annyit megtehetett volna az országgyűlés,
hogy kimondhatta volna, hogy a tanítói állami nyugdíj
illetőségek a hívekre, adójuk arányában, vettessenek ki, s
az állami adóval hajtassanak be. Így történik ez a bihar-
megyei jegyzői nyugdíj-illetékekkel, melyekhez járúlnak a
lelkészek és tanítók is. — Ez nem törtévény, — noha
közelebb a tanítói nyugdíj-illetékek kérelhetlenül behaj-
tattak — igen félni lehet, hogy kisebb egyházaink, me-
lyeknek állami adóját, ez adók sokszor haladják, azokat
fizetni nem fogják győzni, s felgyűlvén a hátralékok, az
egyházak ingatlanai fogják a kárt vallani.

A megnövekedett terhekhez járul azon kedvetlen kö-
rűlmény, a mi a helyzetet még súlyosbítja, hogy a népre
ma nehezebb az egyházi adók viselése, mint hajdan volt.
Okai ennek: az állami adók és illetékek súlyos terhe; —
a törvénykezés és igazságszolgáltatás roppant költséges-
sége, mely ezereket pusztít ki vagyonukból; — a köze-
lebbi inséges évek; — végre pedig az 1873-iki pénzvál-
ság, mely miatt az egyesek hitele tökéletesen elveszett, s
kölsön pénzzel sem képesek magukon, legalább ideiglen,
segíteni. Minthogy az állam kérelhetlenül behajtja a ma-
gáét, s ezért a nép szegényebb részétől elveszi élelmi sze-
reit, házi bútorait s ágyneműjét: innen van, hogy a kö-
zelebbi években az egyházi adófizetés mindenütt felette
hiányos; s behajtása, miután az adóvégrehajtók már el-
szedtek mindent, nagy nehézségekbe ütközik. Ezért, a hol
fixum fizetések vannak, ha talán kifizettetnek is a belhiva-
tálnokok, de a mi az egyháznak jutna, az már hátralékban
marad, s alig bevehető. S ily körülmények közt hogyan
emelje az egyház — mire különben joga volna — az egy-
házi adót, midőn már az állam felesigázta azt a legfelső
fokra? — A kik az életet tapasztalásból ismerik, bizony-
ságot tehetnek, hogy az elmondottakban nincs semmi túl-
zás, hanem az a sajnos valóságból van merítve.

A községi jegyzők fizetését a törvény megállapította
400 frtban, s ez kivettetik a lakosokra, községi pótdó-
czímen. A tanítók fizetését szintén megállapította 300
frtban, — s a községi tanítók részére — az egyházaktól
elveendő földbirtok s tandíjon kívül, kijelölte arra az 5
százalékos pótdót, — miből ha ki nem telnének a fizeté-
sek, pótolja az állam. — E 300 frt megkivántatnék a fe-
lekezeti tanítók részére is, egyszerűen azért, mert keve-

sebből tisztességesen megélni nem lehet: de honnan fizesse
azt a felekezet? arról nincs sem szó, sem tartomány; hi-
hetően úgy gondolkozván a bölcs atyák, hogy ezeknek az
isteni kegyelem mannája pénz alakban is hull az égből. De
azért megköveteli az állam, hogy a felekezeti iskolák —
noha mint merő mostoha gyermekek traktáltatnak, s mintha
nem is az állam ügyét, hanem valami más, idegen ügyet
szolgálnának — a törvény által parancsolt kötelelességeket,
és terheket épen úgy teljesítsék, mint saját édes gyerme-
kei, s fussák ezekkel a versenyt, habár alig győzik szusz-
szal. — Valóban: *difficile est, satiram non scribere.*

E megnövekedett kiadások mellett pedig, még nagy
szükségek és igények vannak, melyek a kisebb egyházakra
néznek. Ilyenek:

a) talán új templom, vagy lelkészlak építése, vagy
legalább átalakítása;

b) az iskola-épületeknek, tanszobáknak törvényszere-
rűvé tétele, ezeknek felbútorozása, és felszerelése tanesz-
közökkel;

c) a lelkészek és tanítók fizetésének pótlása, hogy
legalább megélhessenek.

Oly szükségesek, melyeknek pótoltatniok kell, ha azt
nem akarjuk, hogy egyházunknak e kicsiny és szegény
tagjai, az elzűllés martalékaivá váljanak.

Honnan jöjjön a segély? E nagy kérdésre megkísér-
lem, következő cikkemben felelni.

P a p K á r o l y.

A t e m e t é s r ő l.

Valahányszor, itt vagy amott a nemes tanuló ifjuság-
nak szellemképző ügyében valamit olvashatok: mindany-
nyiszor lelki öröm tölti be szívem érzelmeit. Így valék
akkor is, midőn a debreczeni hittanszaki önképző társú-
latnak legközelebb olvasám vitaüléséből ezen kérdés tár-
gyát: „helyes-e a halottak felett prédikálni, vagy nem?”

A halottak felett „minden időben, szokásban volt
azok érdeméhez képest, mind az egyház körében, mind
pedig az akadémiákban, beszédeket tartani, még pedig
azon főczélből, hogy az élőket, a megholtakat ismertető vo-
násokból, egymással hasznos és épületes vetélkedésre in-
dítsák fel, mint épen történt a mondott alkalommal Deb-
reczenben.

Az egész szentírás pedig teljes ilyen vonásokkal. —
Dávid és Mózes nemde folyvást azon halotti beszédet tar-
tották, hogy Isten tanítsa meg az embereket, hogy meg-
tudhassák, miszerint napjaiknak száma, és vége fog lenni,
hogy bölcs szívvel járván, az erkölestelen világ és étellel
testi bátorságra ne vetemedjenek. És a halottakon való
sírást, az irás sem tiltja, sőt úgy tetszik, hogy parancsolja.
Sírasd a halottat, mert elfogyott az ő világossága. — Ke-
servesen siratta Ábrahám kedves Sáráját, József Jákóbot

egész Egyiptommal együtt szinte 70 napig. Ezt látván József orczájára borulván, és síra, és csókolgatván őket. I. Móz. L. 1. Így siratta egész Izráel Áront és Mózeszt 30-30 napokig. IV. Móz. XX. 29. Dávid Saul és a pártütő Absolont II. Sám XVIII. 33, a harcban elesett Abnert, sőt a népnek is megparancsolá, szagassátok meg ruháitokat, és zsákban öltöztvén sírjátok Abner temetése felett. A mi több, merő átkozottnak tartatott az, ki sírás és dísztelenül temettetett el! Az újszövetségben pedig az mondatik István vértanúról, hogy midőn eltemették, az Istenfélő férfiak, keservesen siratták. Krisztus urunk maga is sirt a megholt Lázaron, kit aztán fel is támasztott, hogy iránta való szeretetét megmutatná, és másokkal is tapasztaltatná, a mint közönségesen is mondatik: „Ime, mely igen szereti vala őt.“ Ján. XI. 35. 36.

A zsidók, görögök, rómaiak, az égyiptombeliek, a keresztény atyák, az ékes szólásnak egy különös nemét szerették a halotti beszédben feltalálni. Mert például a zsinagógában, az Areopagusban, és minden ezekhez hasonló intézményekben a világ szerint való nagy emberekre vonatkozólag, tették oly erkölcsi adó lefizetése tekintetéből, melyre a kegyeletes szokás kötelezte az embereket. Az egyházi életben tették oly tiszteletből, mely nyilvános elismerése volt a nagy tehetségeknek, és a társadalom anyagi és szellemi boldogságának előmozdításában fáradozó buzgóságnak, és fáradhatatlan munkásságnak. Ezen tisztességtételből pedig nem zártak ki, sem a jeles mesteremberek, sem a gépészek, sem a gazdák, sem a szorgalmas földmívelők, úgy a mint azok kisebb-nagyobb mértékben megkülönböztették magukat. És ha ilyenek közül egyik vagy másik meghalt, már jóelőre hirdettetett, hogy felettük, dicsérő beszédek fognak tartatni.

A zsidók oly vallásos szertartásnak tartották a halottas beszéddeli temetést, hogy e nélkül a holtak életben levő rokoni nyílt fővel, csak úgy lopva mertek a közönség előtt megjelenni, s ennél fogva utolsó esetben, maguk az illető felek is teljesítették ezen köteleességet. Fel van jegyezve a történelem lapjain, miszerint, egy Mária nevű főnemes asszony, midőn saját gyermekét kénytelen volt megenni Jéruzsálem pusztulása alkalmával Titus alatt, maga tartá felette a halotti beszédet, így kezdvén azt el: Te boldogtalan anyának legszerencsétlenebb gyermeke, kit én kénytelen valék megenni, ugyan kinek számára tartottalak volna meg ily iszonyú és rettenetes inségben?! holtott háromféle ellenség öldököl bennünket! a rómaiak, az éhség, és az őrség, melynek körében minden emberbaráti kötelékek szét vannak szakadozva, és dühe mindenfelé véres tajtékban füstölög!! Ha szinte életben megtartottalak volna is, a rómaiaknak kellett volna örökös rabjává lenned, ezt pedig nem akarthattam?! Sokáig haboztam e felett, de az éhség, bármint hányam-vetém is gondolatim, balsorsunkban feltámadt kínos érzelmeim megirigylé. Nem volt más szabadulás, mint téged megölni, és velem egyesíteni. Ime azért eledele levél már a sírásból is kifogyott anyádnak, e világ rettenetes példájára! Ha ezelőtt nem volt senki, ki a mi nyomorúságunkról szólott volna, most immár beszélhet az utókornak, hogy egy boldogtalan anya az éhségtől kínoztatva, kénytelen volt fiát megölni és megenni!

És ezen rettenetes dolgot a római sereg fejedelme Titus meghallván, Istenei előtt, megdöbbenve hangosan protestált,

mondván: neki Istenei tesznek bizonyosságot, hogy ő nem oka a zsidók ily rettenetes inségének stb. stb. Így írja ezt meg: Egésippus, Josephus, és Tacitus.

Az égyiptomiak nyílt helyre tették ki a koporsót, mit körül állván a gyászoló nagy tömeg, szabadságában állt mindenkinek, megtenni felette kedvező, vagy kedvezőtlen észrevételét, és ha ez, a megholt élete folyását illetőleg, megütötte a várt mértéket, dicsérő beszéd kíséretében temették el, ha pedig sötét vonások hallatszottak életrajzából, a tisztességes temetés megtagadtatott tőle!

A rómaiak nemcsak temetés alkalmával, hanem azután is, meleg szavakban emlékeztek meg az érdemes hazafiakról. Sőt Róma építése után 365 évvel, közönséges törvénnyel elvégezték, hogy a nagy matronák dicséretes emlékére, évenként ünnepet szenteljenek, és magasztaló beszédek tartassanak, mely ünnepet Matronaliának neveztek el. Másféle beszédekben is szerettek a megholtakra hivatkozni, és ezek emlékét a sírból felidézni. Mikor Crassus nyilvános helyen a Brutusok egyik ivadéka ellen perelt volna, épen egy halottat vittek közel ott el, mit meglátván az ünnepelt szónok, felé fordúlva, és Brutusra nézve ezt mondá: Látod-e azt a temetést Brutus, és azokat a pompás címereket, a magasan felemelt lobogókat, melyek a koporsót elfedve, mintegy mély gyászszal betakarják, ugyan mit gondolsz? mit izensz attól a te vitéz őseidnek, annak a nagy Brutusnak, ki a római zsarnokságtól a hazát oly dicsőségesen megszabadította, ki épen olyan dísze volt a mi városunknak és az egész római népnek, mint a milyen sötét árnyéka vagy most te?! Vajjon ezt meggondolva, fel mered-e emelni fejedet, melyet oly sok bűnnel tetéztél, nem gyilkol-e meg lelkiismereted, mely a bűnök fertőjében úszik jelenleg?! stb. stb. És ezek után ismét visszatért vádolásának tárgyára, mely alatt nagy izzadási cseppek görgedeztek lefelé Brutus egész arczáról! Cicero.

Caesar maga tartott gyászbeszédet a jellemű Cato felett, hullája mellett megállva, így kezdé beszédét: Hazám nagy embere, irigylem — úgy mond — halálotat, mivel te az én szerencsém irigyled stb. stb. — Ki valaha olvasta Germanicus temetését, csak Seneca szerint is, s azokat a szép darabokat, melyek a felette tartott beszédekből hátra maradtak, ki figyelembe vette a vigasztalhatatlan Octávia keserveit, fia Marcus Marcellus felett, és az emlékbeszédeket, melyekben méltán magasztaltatt, bizonyára tisztelettel kell meghajolnunk a régiek kegyelettel teljes magas gondolataik előtt! És ámbár, mély bánatában Octávia, megtiltotta, hogy senkitől fia ne említették, mert szíve azonnal ketté reped: és mégis Virgilius és Velleius Paterculus, meg nem válhattak azon gondolattól, hogy kevés szavakban is fájdalukat fel ne említsék. Virgilius, a költők ezen koronás királya, remekelni akarván, midőn Marcellusra vonatkozó sorait Augustus előtt Octávia jelenlétében olvasta volna, ezen szavak hallására: Az ég csak megmutatta a földnek, de nem akarta, hogy sokáig rajta maradjon — Octávia felsikoltva elájult, és azután magához térésével Virgiliusnak minden soráért hálája jeléül 750 — Dena Sestertia — forintot adott!

A régi történetírók, a többek közt Xenophon, leírván a pásztor fiuból lett, hatalmas persa király Cyrusnak némely kalandjait, például, mint harcolt meg diadalmasan, a morgoló medvével, mint rohant neki ezen vadállatnak, senkitől vissza nem tartóztatva stb. — felemlíti azt is híven, miszerint birodalmában utazván keresztül, egy községbe épen akkor tartotta

bevonulását, midőn ott egy szegény sorsú embert temettek, alig kísértetve egy-két munkás embertől. A király ezt látva, azonnal leszállt szekereből, és egész kíséretével együtt, a koporsót kísé-
rőkhöz csatlakozva, azt a temetőig kikísérte. Itt felállva egy sírhalomra azt mondá: Mondjátok meg lakostársaitoknak, hogy a király teljesítette helyettük azt a kötelességet, mit ők elmú-
lasztottak. Az Isten szép napja ezen emberre is, míg élt, ép úgy lövellé lefelé jóltevő sugárait, mint a gazdagokra. Én akartam megmutatni azoknak, kik tán kicsinylették ezen temetést, hogy nem a hely tiszteli meg az embert, hanem az ember szerez tiszteletet a helynek. Ézt ők elfelejtették, pedig nekik, ez a hely, szinte hazájuk fog lenni. Kár, hogy ezt elfelejtették stb. stb. Ezért a persák Cyrust alattvalóihoz mutatott tökéletes szeretetéért elnevezték Atyának.

A régi egyházi atyák: Origenes, Tertullian, Aranyszájú Sz. János, Theodoret, Sosomenes, Ágoston dr. Bernard dr. stb. iratai mind teli vannak halotti beszédekkel, és kegyes elmélkedésekkel. Aranyszájú Sz. János a halottak felett elmélkedve, mondani szokta: A munkásnak a nyugalom legédesebb, az elfáradt utas szállásról tudakozódik, a béres gyakran számlálja esztendejének végét, a napszámos a nap lealkonyodását, a szántó-vető nemcsak nézi vetéseit, hanem várja is nagy szorgalommal, az aratásnak idejét: így az istenfélő ember örömmel gondolkodik a halálról stb. stb. — Bernard dr. pedig így kezdé beszédét, egy kevélységről ismeretes ember temetése alkalmával: Por az ember, és ismét abba fog visszatérni. Kik ezen hulla körül állunk, gondoljuk meg, hogy mik voltunk?! Nem vérbe keverten jöttünk be erre a világra, mely körülmény anyáinknak sem okozhatott valami kellemes látást; alázzuk meg hát magunkat, tudván, hogy nyögve, és sohajtások közt válunk meg az élettől! — Gondoljuk meg továbbá, hogy mik leszünk, mely esetben, lehetetlen, hogy meg ne ismerjük a nagyravagyás helyett az alázatosság köntösét sokkal illőbb felöltönnünk?! stb.

Az egyház történelmét tanulmányozva, tisztán be lehet látni, miszerint, valamint a polgárzat, úgy az egyház sem maradt rideg, szívtelen a megholtak sírporainál, és ha változott is itt-ott a viharok folytán, a holtak iránti kötelesség teljesítésében, de az eszméhez, a halotti szertartásokat illetőleg, minden időben, és minden nemzetnél vallásos kegyelettel ragaszkodott.

De ebben a csudálatos világban, melyben, mint egy tekintély mondja: a természetbúvárok, bölcsészek, kemikusok, fizikusok, mineralógusok, asztronómusok, botanikusok, geológusok, meteorológusok, és tudja Isten miféle lógusok, tengelyéből kifíczamodott tudományos képzelődéseiket egy katlanban összekavarva kisütik, hogy a természet az Isten, ki magának maga volt édesapja, — hát mire való akkor panaszkodni, sírni és örülni, mikor olyan nincs, a ki meghallgassa, és a fájó szívet megvigasztalja?! stb. — Ebben a csudálatos világban, mondom, melyben némely egyházi szolgák úgy képzelt diadalmamorkában, még a halottak felett tartatni szokott beszédek eltörlésével is szeretnék az egyház már különben is lombtalan fáját megkoppasztani, meg akarják fosztani az életet legnagyobb kincsétől, a sírontúli vigasztalástól, eltaszítva maguktól, hidegen, részvétlenül azokat, kik kedveseik utáni, mély fájdalomukban a sírdombnál elájúlva lerogynak!

Ha már azt akarjuk vitatni, hogy miként, és hogy temessünk?! tekintsünk vissza az asszonyvásári lelkész Árvai Sándor jeles kartársunk botrányos temetésére Biharban, hol papoló lelkészt, ha jól emlékezem rá, midőn olvasám — kötéllel is alig

lehetett fogni! És tegyük e mellé Somogyban, a nagy családú érdemekben megőszült felső-nyéki volt lelkész Pap Sámuel temetését, hol mindkét helyen — és mennyi lehet ilyen hely, ilyen temetés — nem adták meg a papok paptársuknak azt a tiszteletadót, melyet Cyrus a koldúsnak is megadott. Az embernek ily rideg, s részvétlen temetésre visszagondolva, szégyen, és mély sajnálkozás érzelme futja keresztül minden idegeit, tapasztalni kénytelenítetvén a régi panasz igazságát: a Mózes székiben ülnek, mondják, de nem cselekszik!

Nézzük meg a róm. kath. és evangélikus testvéreink temetkezését a papok körében, látni fogjuk, hogy itt az egybesereglett papok, szinte sorfalat képezve, ájtatos kegyelettel adják meg a végső tisztességtételt lelkésztársaiknak, kik immár többé közöttük nincsenek. Ha egy nyomorult szavazat elmulasztásáért szeretik némelyek 5 frtban elmarasztalni, egyik vagy másik lelkészt; bizonyára sokkal inkább helyén lenne azokat terhelni meg ezen gyűlöletes, és igazságtalan szabálylyal szemben, kik alapos ok nélkül lelkésztársuk temetésén nem jelennek meg. Mert szinte megfoghatatlan, hogy épen napjainkban, midőn gomba módra növe jelennek meg a színes, és színetlen prédikációk mindenféle alkalmakra; és épen ezen hitel feletti szaporaság alkalmával, most vitatják némelyek, hogy prédikációval ne temessünk! Balga fogalom! ugyan mi lenne a nyereségek kedves barátim, ha ezen szép kötelességről lemondanátok, vajjon meg vagytok-e győződve, hogy birnátok hasznosabb előnyt felmutatni az időből, melyet egy magas gondolatokkal teljes szép vigasztaló egyházi beszédétől elvonnátok?!

Ne bántsuk, kérlek benneteket, ezen egyházi szertartásunkat, hadd maradjon ez meg, ha a felek kívánják — mert e nélkül úgy sem tartatik — eredeti épségében, miután tapasztalt dolog, hogy a szónokra, ihlet és lelkesedés mellett kedvezőleg, a bánatos felekre nézve pedig vigasztalólag és segítőleg hat. És hogy, mily varázsereje van az ilyféle halotti beszédeknek, csak azok tudhatják, kik különböző vallásfelekezetek közt lakván, saját szemekkel láthatják, mint siet a más vallású nép azon temetésre, mely halotti beszéddel tartatik, saját füleikkel hallhatják, midőn ezt mondják: csak azért is szeretünk oda menni mert ott szép beszédet lehet hallani!

Csúthy Zsigmond.

KÖNYVISMERTETÉS.

A keresztyén egyház története.

A középiskolák felső osztályai, és a tanítóképezdek növendékei számára. Irta Hase, Hagenbach, stb. nyomán Händel Vilmos ev. német-magyar lelkész, és lycealis tanár Selmezen. — Kapható a szerzőnél. Ára 80 kr. Selmezen, nyomtatott Joerges Ág. özvegyénél, 1877.

A munka, melyről nézetemet rövid vázlatban mutatom fel, mint olvasható „a keresztyén egyház története.“

Mint a cím mutatja, középiskolák felső osztályai, és a képezdek növendékei számára iratott. Kívánatos, sőt felette szükséges volt már ily munka a felsőbb osztályok számára, a 3-ik és negyedik osztályban vagy a Zsarnai, vagy a Márk egyháztörténelme adatott elő. E könyv e téren nagy hiányt fog pótolni.

Szerző e művét 4 korszakra osztja fel. E felosztást helyesnek tartom, mert mindegyik korszak egy tökéletes értelmű bevégzett ténnyel rekesztetik be, és a következő korszakban

más irányú tények, események jönnek színtérre. Ezáltal világos áttekintése van az eseményeknek, a tárgyoknak.

Az első korszak a keresztyén egyház alapításától Nagy Konstantin koráig 33—312 terjed.

E korszak eseményei legrövidebben adatnak elő, megértés, és tájékozásra mégis elegendő. Nem csudálhatni ezt, mert e korszakból bírunk legkevesebb kimerítő adatokkal. E korszak tartalmát tessük: a k. egyháztörténet fogalma, és felosztása. Az apostolok és segéd társaik. — A keresztyénség terjedése. — A keresztyének üldöztetése. — Az egyház szervezete és kormányzata. — Istentisztelet, egyházi szertartás. — A keresztyén élet. — Egyházi tan, és az ellennézetek. — Végre egyházi tanítók.

A második korszak N. Konstantintól Nagy Károlyig 312—800-ig terjed. — E beosztás is szerintem célszerű, mert Nagy Károly által egészen más alak, és módozatban fejlődik az egyház.

E korszak tételei: A keresztyénség terjedése. — A keresztyénség ellenségei és üldöztetése. — A keresztyén állam. — Egyházi szervezet. — Isteni tisztelet, egyházi szertartás. — A keresztyén élet. — Egyházi tan, és az ellennézetek. — Egyházi tanítók. — Megjegyzendő, különösen figyelembe veendő az egyházi tan és az ellennézetekről cikk, melyből világosan meg látszik, hogy a Jézusról egyházi tan mily körülmények között, és mimódon fejlődött ki, és erősödött meg a közgyűlések által a k. egyházban. — Jelesen ismerteti az e korban élt k. tanítókat vagy egyházi atyákat munkáik felmutatása és ismertetésével, egybefüggésben az egyházi mozgalmakkal.

A harmadik korszak Nagy Károlytól egészen a reformációig vagyis 800—1517-ig tart.

Tárgyai e korszaknak: A keresztyénség terjedése. — A pápaság. — A keresztes hadjáratok. — Egyházi szervezet, az egyház elválása. — A keresztyén élet. — Szerzetes, és egyházi lovagrendek. — Egyházi tan, és egyházi tanítók. — Tiltakozó pártok, és a hitjavítás előhírnökei.

Nevezetes különösen e korszakban a keresztyénség terjedése, felemlítve bár rövid vázlatban Magyarország megtérítése is. A többi tételek is történeti hűséggel adatnak elő, kimagaslólag a papuralom ellen támadt mozgalom, és ezen mozgalomnak előidézői, s mozgató szellemei az általános hitjavítás megelőző hírnökei.

A negyedik korszak a reformációtól, 1517. napjainkig terjed. Tételei: Luther Márton — a wormszi, speieri, ágostai birodalmi gyűlés. — Wartburg, s belső mozgalmak. — A reformáció Schweizban. Zwingli, Kálvin, Luther családi élete és halála; munkatársai. — Az egyházi tan fejlődése. — A reformáció elterjedése. — Egyházi szervezet, és isteni tisztelet. — Kisebb ev. egyházak és felekezetek. — A r. katolikus egyház. — A harmincz éves háború. — Mystikusok és pietisták. — A felvilágosodás korszaka. — Az únió. — Az evang. egyház r. katolikus tartományokban. — Egyházi szervezet, és istentisztelet napjainkban. — Missiói, és bibliaterjesztő társulatok, Gusztáv Adolf-egylet. — A római kath. egyház, s az abban újabb időben lefolyt mozgalmak. — A görög egyház, és az abban keletkezett nevezetesebb felekezetek. — Statisztikai táblázat a föld kerek ségének lakóiról vallás szerint.

Ez tartalma ezen kézi könyvnek, mely 48 §-ban 187 lapon tárgyalatik. E tárgysorozatból látható, hogy e mű mindazt felöleli, mi a keresztyénség keretébe tartozik.

De kérdés már megfelel-e a célnak, melyre készítettett, s kielégíti-e az igényeket?

Belátásom, s felfogásom szerint e könyvet kész örömmel, méltányoló elismeréssel, és méltatással számítom, és sorozom célszerű iskolai könyveink száma és rovatába, — mert

a keresztyénség eredete, fejlődése, századokon át működése, hatása, jelen mivolta oly módon van kifejtve, oly világosan, és hűn előadva, miszerint az tiszta és világos felfogást ad a keresztyénség lényéről, és lényegéről. Már pedig az iskolai könyvek legfőbb érdeme, ha azok úgy irvák, hogy azokban, mint tükörben minden felhalmozott tárgyat tisztán és világosan látni, felfogni és megérteni lehet.

A 4 korszakra való felosztás is helyes; mivel mindegyik korszak egy teljesen beveződött tárggyal végződik; s mindegyik korszak más irányú, újabb, s még fel nem merült tárgy, és eseménnyel veszi kezdetét. És ez a tárgy könnyű és világos felfogását, összevetését, és alapos megértését eredményezi.

Jellemzi továbbá e könyvet a történeti hű előadás. Irmodora, noha idegen írók nyomán készült, eredeti színnel bír.

E könyv a gimnázium felsőbb osztályai, és a tanítóképezde növendékei számára van írva. A 7-ik és 8-ik osztály növendékeiről felteszem, hogy azok kétségkívül bírnak már annyi világtörténeti és vallástudományi ismerettel, miszerint e könyvet használatosan használhatják; — ellenben a tanítóképezdeben aligha használható lenne egész terjedelmében. Okom, mert képezdészeink a gimnázium 4-ik osztályából lépven nagyobb részben a képezdebe, igen szűk ismerettel bírnak. Ha a 3-ik évben adatnék is elő nékiek, rövidítést látok szükségesnek. Hol, mit, s mennyit vonjon össze a tanár, az, az ő belátása, bölcsesége, s növendékei értelmi fejlettségétől feltételezhető.

Azonban nem titkolhatom el gondolatom azon nyilvánítását, hogy főiskolánk tanáraitól várja, és méltán, okszerűleg várhatja felekezetünk ily vallási könyveink közrebocsátását. — Az okok könnyen gondolhatók.

Szerzőt segítse Isten, hogy több jeles vallási, és más célszerű tankönyvekkel gazdagítsa protestáns irodalmunkat és tanintézeteinket.

Kisújszállás, 1878. január 6.

Keszi Hajdu Lajos,
lelkész tanár.

B E L F Ö L D.

Gyönk. Százados ünnepély.

Egy szép ünnepélynek voltam tanúja az itteni ref. templomban az 1877-ik év december 30-án, az év utolsó vasárnapján. Ez ünnepélyt a gyönki ref. német ajku egyház tartá temploma felszentelésének 100-ik évfordulóján. A templomban az ünnepélyes istentisztelet egyszerűen, vallásunkhoz méltólag szívet lelkét emelőleg ment végbe a következő rendben: bevezető ének s rendes ének után a németajku gyülekezet lelkésze tiszt. Poór József ur mondott az úrasztala előtt egy rövid, buzgó imát, mely után az ezen évben konfirmált ifjak s leányok kara énekelte Gackstatter szép chorálját: „So feierlich und stille.“ Majd a helybeli dalárda tiszt. Bányai Lajos gimnáziumi tanár ur szakavatott vezetése mellett egy alkalomszerű ünnepi chorált énekelte. Ezután jött az ünnepi beszéd, melyet ismét a fent tisztelt lelkész ur tartott a 84-dik zsoltár alapigéi nyomán. A beszéd főtétele volt: Jöjjetek az Ur házába! 1. ti, kik szeren-

csétlenek, ügyefogyottak vagytok, itt vigaszt találtok; 2. jöjjetek ti is kik lelki harcban küzdelemben szenvedtek, itt enyhet és békét találtok; 3. jöjjetek ti is, kik boldogok s elégedettek vagytok, itt áldásban és mennyei boldogságban részesültök. E vallásos melegségtől sűgárzó, megható ünnepi beszéd után ismét a helybeli dalárda Kreutzer C dur kápolnáját adta elő lelket-szívet emelően. Ezután ismét a lelkész úr olvasta fel a 63-ik zsoltár 2—9 verseinek bevezető igéi nyomán a gyülekezet viszontagságos történetét.

E gondosan kidolgozott történeti rajz szerint a gyönki ref. németajkuak Hessenkasselből, annak felső vidékéről, Hannau város környékéről telepedtek le Gyönkön 1722 körül. Előbb mint leányegyház a már akkor itt virágzó magyar egyházhhoz volt e gyülekezet csatolva. A mostani díszes templomot közös erővel a magyarokkal együtt 1777-ben építették és szentelték fel, — kikkel a paptartás végett egyesültek. 1867-ben egymástól a két fél különvált, mivel a papválasztás alkalmával egy egyénben megegyezni nem tudtak. Nehéz napok voltak ezek a gyülekezetre nézve, óriási teher hárult a 996 lelket számláló gyülekezetre, mivel a közös paplaktól a magyar testvéreknek 2262 frtot kellett kifizetni. E közös paplakot iskolává alakították át, vettek új paplakot 5000 frtéért, — e célból magukat megadóztatták birtokaránylag. A lelkész fizetését tetemesen javították, — mindezt tették önerejükkel, minden külső segítség nélkül. E buzgóság a mai hitközönyös világban elismerést érdemel.

Végül a lelkész meleg szavakkal intette híveit kitartásra, kérte őket a templom buzgó gyakorlására, mely egyedül képes egy népet felemelni s előbbre vinni. Figyelmeztette őket a hon-szeretetre s a szózat első versével fejezte be a gyülekezet történetét. Ezután a konfirmált ifjak s lányok szép chorálja: „Shönster Herr Jesu“ következett, s a gyülekezet végéneke zárta be a lelket emelő ünnepélyt.

Nem hagyhatom említés nélkül, hogy ez ünnepélyre a magyarokkal egyesülten a szószéket, papszéket, úrasztalát szép meggyiszin posztóval bevonták, ugyanily színű, igen szép, úrvacsorai terítőt szereztek; e célra gyűlt a magyar egyházban 62 frt 83 kr., a német egyházban 85 frt. Ezenkívül a német egyház rendelt az úrasztala díszítésére egy szép kiállítású díszes bibliát, mely 25 frtba került.

Ez áldozatkészség önmagában hordja a dicséretet.

Az Úr kegyelme legyen velünk!

Gyönk, Január 16. 1878.

S z é k i E l e m é r,
gimn. tanár.

Igénytelen szó a protestáns tanár-egylet ügyben.

Békési Gyula a debreczeni reformált gimnázium igazgatója az „Evangeliumi Protestáns Lap“ 3-ik számában egy nagy horderejű indítvánnyal lép fel protestáns tanáregyleti ügyben.

Lelkesült örömmel üdvözlöm e fellépést, határtalan lesz pedig örömem, ha e tanár-egylet létesül; sok jót látok ebből tanügyünk emelése, virágzása, és tömörülésére. Annyival inkább örülök pedig ez okokkal támogatott indítvány felmerülésén, mert nékem is egy ily egylet, vagy, mint akkor nevezék, értekezlet, régi eszmém volt.

A dolog érdemére ennyit látok jelen alkalommal fel-
említeni.

1864-ben a kisujszállási gimnáziumnak igazgatója lévén, egy indítvánnyal léptem fel a helybeli egyházi közgyűlés előtt.

Indítványom alapját vette, az egyetemes tanügyi bizottmány 1863. nov. 25. és több napjain Komáromban tartott gyűléséből, melyben szóba hozatott mind a 4 egyházkerületben létező akadémiák, gimnáziumok, és önálló tánitóképezdek tanárainak együttes értekezlete. Debreczenben 1864. júniusban tartott egyetemes tanügyi bizottmányban már fel is olvastatott a tanár értekezletek miként leendő megtartására vonatkozó terv is. A tiszántúli ft. egyházkerület okt. 7—10. napjain tartott közgyűlése 20-ik száma így nyilatkozik a tanári értekezletekről:

„Meg lévén győződve közgyűlésünk a felől, hogy a tanári értekezletek az annyira üdvös eszmecserénél fogva tanügyünkre jótékony hatást fognak gyakorolni, azok létesítésére részéről szívesen nyújt segédkezet, s mihelyt a testvérkerületeknek hason tartalmú határozatairól értesülend, tanintézeteinknek a tanár-értekezleten leendő képviseltetéséről intézkedni fog.“

A mennyiben a tanári értekezletek legfőbb feladata lenne szerintem is, hogy az egybegyűlt tanférfiak a kölcsönös találkozás alkalmával bíráló figyelmet fordítanak a tudományok jelenlegi állására, s személyes érülközések által felmutathatják egymásnak az újabb időben felismert tudományos jelenségeket, s a tudomány terén egymást kölcsönösen a legújabb idők színvonalára emelnék, s ott folytonosan magokat fentartanak, ily sokoldalúsága, érdekessége, és hasznánál fogva a tanári értekezleteknek; szerény indítványom, melyet a nt. és t. egyházgyűlés által illető helyén előmozdítani óhajtanák, röviden ez: hogy „addig is, mig véglegesen megoldva lenne a 4 egyházkerületi tanári értekezletek szőnyegen forgó kérdése, e mi tiszántúli egyházkerületünk saját kebelében hozná létre a tanári értekezleteket, melyektől tiszántúli tanügyünk sok jót várhat és remélhet.“

Indítványomnak, a már fentebb említett szellemi előnyökön felül, támogatására felhoztam, hogy reformált felekezetünknek e magyar hazában 24 gimnáziuma közül az erdélyieken kívül, 12, és így az egésznek fele — akkor így állott a szám — e mi tiszántúli egyházkerületünkben van. Ki ne ismerné el már ezek közös működését üdvösnek, és hasznosnak tanügyünkre nézve? Öszpontosítva magunkat saját, közelebről ismert körünkben, ha sikerülend a 4 egyházkerület tanári értekezlete, egyházkerületeink tanárai abban nagyobb készültséggel, az iskolai dolgok bővebb ismeretével léphetnek fel, s irányadóul lehetnek az összes tanügy vezetése, kifejtése és megszilárdításában.

Hogy nézetemet nem az akkori közlönyök lapjain hoztam köztudomásra, hanem az egyházi közgyűlés által akartam érvényesíttetni, azon indokból tettem, mert hatályosabbnak, tekintélyesebbnek gondoltam egy erkölcsi nagy testület fellépését; egy ily igénytelen, nem köztekintélyű ember szava csak kiáltó szó lett volna a pusztában.

Ez indítványomra a helybeli egyházi és iskolai választmány — mint akkor nevezék — 1865. febr. 10-én tartott választmányi gyűlésében, ezt hátratozta: „az indítványba tett tanári értekezleteket illetőleg, a szuperintendenciának e tárgyban már folyamatban levő intézkedéseit jónak látta az egyházi választmány bevárni, s attól függeszteni fel a teendőket.“

Ez ügyben egyházunkban ennyi, és ez volt a mozgalom. Hogy b. e. Balogh Péter úr egyházkormányzósága alatt tartott egy tanári értekezlet Debreczenben, bizonyos, eredményéről, megvallom őszinte, noha érdekelt a tárgy, semmit sem tudok, de a debreczeni tanároknak, mint a központon levőknek, és kétségeinkívül fő szereplőknek tudniok kell.

Ha akkor e folyamatba hozatott tárgy rendes medrében időről időre vezettedik : kétségtelen, hogy tanügyünkkel, és ezzel szoros kapcsolatban álló más egyéb dolgokkal is biztos és határozott állásban volnánk.

A jó, sohasem késő. Most már az idő olyan, hogy késni nem lehet. Tegyük hát, mit összes protestántizmusunk, tanintézeteink létérdeke, szellemi, tudományi haladása követel. Nem lehet szemünk előtt téveszteni azonban, hogy a reformáció iskoláiban, tanintézeteiben él, virágozik, hat, tanintézetek nélkül pedig, elsorvad, elvész. Nyílt példa háromszázados történetünk.

Hiszem, hinni szeretem, hogy tanintézeteink tanárai egész buzgalom és lelkesültséggel fogják ez életkérdést magokévvá tenni, e körül csoportosulni, véleményeiket, nézeteiket a megjelölt határidőre nyilvánítani.

God grant! (adja Isten!)

Kisujzállás, 1878. január 21.

Keszi Hajdu Lajos,
lelkésztanár.

K Ü L Ö N F E L E K.

— Budapest. Az 1877. év folyama alatt a ref. egyházban születettek 638-an, meghaltak 523-an, házasságra lépett 153 pár, konfirmáltak 53; — az ág. hitv. egyházban kereszteltettek 626-an (a magyar ajku egyházban 170), temettetett 532, eskettetett 161 pár, konfirmáltak 127, úrvacsorával éltek 3755 (magyar ajku 1129), a tábita egyesület (jótevény ev. nőegyesület) gyűjtött s kiadott 800 frtot. Az úrvacsorával élést másutt is figyelemmel kellene kísérni, a vallásosság mérfoka az. (P. E. I. L.)

— Mozley halála. Az oxfordi egyetem hittanára (regius professor) Mozley, meghalt! Egyetemi egyházi beszédeit Lapunk múlt évi számaiban ismertette volt egy épen a gyakorlati lelkészettant búvárló jeles ifju. — Az anglikán egyház egyik fénycsillaga húnyt benne el, egy angol lap mondja: „nagy aggodással nézzük, ki leend utódja, mert egy hittanár befolyása a jövő papságára mindenkor roppant.” — Magyar olvasói Mozleynek, sőt csak ismertetésének olvasói is, e magasztos keresztyén tndós halálát megilletődéssel kell hogy vegyék tudomásul.

— Vasárnapi irodalmi alap gyanánt van elhelyezve a debreczeni takarékpénztárban 20 frt, mint a „vasárnap és a munkás osztályok” jövedelme (Lásd eredetét Lapunk III. évf. 445. oldalán), a künn levő hátralékból M. B. barátomtól kaptam 3 forintot, mi azonnal fentebbi alaphoz csatoltatott s így a vasárnapi irodalmi alap jelenleg 23 frt. A kiknél még van példány s elárusítani nincs reményök, legyenek szivesek visszaküldeni. Tervben van egy egészen népies vasárnapügyi füzetnek, másfelől a felsőbb köröket, hatóságokat tájékoztató röpiratnak (Lombardtól „a vasárnap intézménye a társadalommal viszonyban”) és így két művecskének kiadása... csak az idő volna kedvezőbb... de úgy látszik a nyomor és szegénység öli meg s teszi szolgává az egyházat, hazát.

— Kálvin feletti emlékbeszédre oly gyéren jöttek eddigelé az előfizetések, hogy alkalmasint meg kell hosszabbítani az előfizetési határidőt, mi annak idejében tudatva leend.

— A skót zsidó missió iskola Budapesten a tanév elején nem volt képes befogadni minden jelentkező elemi ta-

nulót, csak 453 fogadtatott be, ebből $\frac{3}{4}$ rész izraelita. Főigazgató Allan lelkész ur. Áldást kívánunk e vallásos szellemű iskolára!

T Á R C Z A.

Naville Ernő a keresztyénségről.

II.

Krisztus mint tanító.

A második értekezés tárgyát képezte Krisztus úgy gondolatva, mint tanító, vagy a Krisztus munkája az ész vizsgálódásaihoz való viszonyaiban szemléltetve.

Ha megkérdezzük Jézus Krisztust a világegyetem eredete felől: tanítványa különbözni fog az előtte élt tanítók tanaitól. Úgy látjuk, hogy Krisztus előtt egymást váltogatva, vagy együttesen a polytheismus virágozott. Ez volt a népek vallása és a kormányok hivatalos tana. Virágozni látjuk továbbá a dualizmust, mely a világ származását két elvre vezeti vissza, t. i. a szellemre és az örök materiára. Virágozott még a materialismus is, mely minden tüneteket, beleértve a gondolatokat is — a parányok egyszerű találkozásából akarja kimagyarázni. Végre virágozott a pantheismus, mely az Isten neve alatt oly principiumot ért, a melynek magában nincs létezése a tünetek egyetemének határin túl.

A Jézus tana a monotheismus, mely úgy terjeszti elő a világegyetemet, mint a maga hatalma, bölcsesége, s jósága által magát kijelentő egy Istennek művét. Az Ábrahám és Mózes Istenét Jézus mint az emberiség Istenét fogja fel, ki az emberiségnek nem pusztán törvényadója, mint vala a zsidó népnek, hanem új szellemmel is ellátja azt.

Az apostolok a monotheismussal találkoztak a pogány világban szétszórt zsidóknál s prédikációikat ezen alapra helyezék. Pál Áthénében színről-szinre találkozott a pogányokkal, elkezdte hirdetni az egy Istent, a mindenhatót, kiből élünk, vagyunk és mozgunk. Ezen keresztyén tan az, a mely elterjesztette a monotheismust az egész világon; s könnyű bebizonyítani, hogy e tan tiszta állapotjában általánosan tanítottván, az a lapeszme, a keresztyén prédikáció befolyása által tartott fenn. A mohamedánizmus a zsidó-keresztyén tanból indult ki. A Korán azt mondja: „Mi csak egy Istent imádunk!”

Lehet, azt mondják, hogy az ókor bölcsői sejtették, hogy az Isten egy; sőt lehetnek a kik hivatkoznak oly vad népekre is, melyek egy nagy szellemben hisznek. Ez igaz; de csak azt bizonyítja, hogy az emberi ész csak némileg volt tájékozva az egy Istenség léte felől, és hogy hön epekedett felé: de egy felleg vonult közé és a szükséglett fővalóság közé. Jézus az, ki azért jött, hogy kiszabadítsa az ész nyúgeiből.

Hát napjainkban minő helyzetben vannak a szellemek e tant illetőleg? A XVIII. században sok nagy szellem a deismus fogalmánál állapotodott meg. A Voltaire-féle deismus anynyira lengeteg volt, hogy nagy horderőre nem juthatott; ezen nagy szellemnek mosolyai és gúnykaczajai semmi komoly dolgot meg nem alapíthatának. A Rousseau deismusa ellenben sokak által úgy volt tekintve, mint oly kikötő, melyben a hit

hajótörése után is feltalálta az ember a lélek halhatatlansága és az Istenben való hitet. Befolyása felismerhető Robespierre-nél, ki kihirdette, hogy a francia nép higgyen az Isten lételebe és a lélek halhatatlanságába. — De jelenleg, a Rousseau vallása nagyon el van hagyva, és a szellemek általános áramlata az atheismus felé hajlik. Proudhon nem látott más utat, mint választani vagy a keresztyénség, vagy az atheismus közt. Mai nap erőlködnek az emberek kimagyarázni a világot Teremtő nélkül. Ezen anyagelvű tannak megvannak a maga saját lapjai és hírneves tanárai. E tan a tömeg örjengő tapsolásaiban részével helylyel-helylyel Angliában, Némethonban, Franciaországban, Schweiczbán és Olaszthonban. A középosztályok a gyakorlati ténylegességeknek adván át magukat, igen készek a legkisebb lökésre is az atheismus karjaiba rogyani.

Ezen pusztító tan párthíveinek eszökbé kell juttatni, hogy a monotheismus a Krisztustól származik, ki alkotója azon polgarisodásnak, melylyel mi dicsekszünk.

Tagadhatatlan a Krisztus befolyása először: a háború és béke kérdéseire. A trójaiak és görögök idejében a háború az Olymp ormairól szállott alá; Róma uralma alatt pedig Caesar a békére fegyverek erejével akart eljutni. Jézus e célzt a szívek átalakítása által akarja elérni. Ő hangoztatta ez áldott szavakat: „Néktek csak egy Atyátok van az egekben, s ti egymásnak testvérei vagytok.”

Az egyes kedvezőtlen jelenetek daczára is, mi tényleg azon úton járunk, melyet Krisztus nyitott meg. Világos bizonyosága ennek az a tény, hogy még a rettenetes háborúk csapásai is enyhíttetnek a keresztyén szeretet által. A hatalmasságok érinteni engedték magukat a szeretet szelleme által, s a „veres kereszt” védelme alatti kórházak különbség nélkül ápolván a sebesülteket, e tény a keresztyén érzelmenek tiltakozása a háború iszonyai ellen. Jöhet idő, a midőn századunk barbárnak ítéltetik annyi sok kiontott vért s utódaink más ítélő bírót ismerendek el, mint jelenben az átkozott kard és ágyu döntvényei. Remélhető, hogy mostantól fogva nemsokára hatalmas áramlata képződik annak a közvéleménynek, mely békét akar, s a háború nem fogja többé elnyelni a társadalmi vagyon színét, azon milliárdokat, melyeket különben hasznosan lehetne alkalmazni a humánizmus fejlesztésére, s a nyomor enyhítésére.

A monotheismus befolyása nem volt kisebb a tudományokra és az iparra is.

A tudomány újjászületett a 17-dik század hajnalán. Feléledését s fellengését különböző okok mozdították elő; ilyenek valának az úgymondott Renaissance, Amerika fölfedezése, a nyomda föltalálása, a scholasticismus elleni küzdelem. Az emberi szellem nyügeiből kiszabadúlva a vizsgálódásra adta magát. De, hogy a tények értelmezethessenek, vissza kell hatolni azok eredetére, s egységet kell találni a világ hármóniájában s fel kell fedezni az egyszerű törvényeket, melyek a világ szervezetét kormányozták. Ámde, a küljelenetek ellentétesek az okosság követelményeivel; úgy a régi, mint az újabb polytheismus, mely a tüneteket vagy jelenségeket Istenek közbejötté által magyarázza, a valódi tudományt lehetetlenné teszik. Hogy a pogány népek a tudományra téríttessenek, erre nézve az kelene, hogy bálványaik zúzassanak össze, s helyettök a teremtő egy Isten templomai építtetnének fel.

Ez is a keresztyén monotheismus befolyása folytán történik, mióta az emberi szellem erre elegendő előkészítetést nyert, a tudományosság hármás ugrásokban a legcsudálatosabb fölfedezésekre jutott, s a nagy szellemek, mik megtalálták a világegyetem törvényeit, ugyanazon alkalommal megállapodtak abban is, hogy nincs több, csak egy Isten; hogy ez az Isten bölcs, s hogy ez az isteni bölcsesség a teremtés törvényei öszhangzatában nyilvánul. Be kell vallani, hogy a természet nagy titkai eddigelé csak azon embereknek lőnek felfedezve, kiknek volt Istenbe hitök.

Végezetre, az ipar is a monotheistikus művelődés gyümölcse. Keresztyén népek azok, melyek Indiákra és Japánba szállítják az ipart, s azt látjuk jelenben, hogy Khína feltámad az ellen s lerontja első vasútját, mint a gonosz szellem művét. Az ipar a tudomány leánya s ez visszaér a názárethi ácsmesterig. Egész civilizációnk ezen alapon nyugszik, s ha köszönettel tartozunk ezen tudósoknak, kiknek virasztásai eredményezték a tudomány vívmányainak az iparra való csudás alkalmazásukat, melyre oly büszke a mi századunk: hálával tartozunk Jézus Krisztusnak is, ki az egy Istenről tanában alapját vetette meg azon civilizációnak, mely méltán nevezetik keresztyénnek, annak nevével, ki ennek alkotója. Csakis a tudatlanság vagy pártállás engedhetné meg magának, hogy ez állításból neveltséget csináljon, vagy erre megvető mosolylyal feleljen.

A „Semaine religieuse” után közli:

Soltra Alajos,
ráczkevi reform. lelkész.

— Izenetek: Gyomára P. G.-nek: megjelenvén már más Lapban az ünnepély leírása, azt Lapunk, mint ismétlést nem közölheti. Baselbe: a missió jeles ismertetése később jönni fog. Makóra: az úti emlékek közlése nem soká megkezdetik. Edinburgba A. P.-nek: az újévre megemlékezést köszönöm. Utrechtbe: megérkezett, köszönettel vettem a levéllel együtt.

Balogh Ferencz, felelős szerkesztő és kiadó.

H I R D E T M É N Y.

3—2

P Á L Y Á Z A T

a széplaki (Biharmegye) ref. leánytanítói állomásra.

Fizetés évenként az egy háztól: Tizenhat = 16 köből kenyérnek való búza, három = 3 köből szemes tengeri, huszonegy = 21 frt o. é., három = 3 öl jó tűzifa. Becsületes lak két vékás jó telekkel. A tanítványoktól: tandíj egyenkint egy frt 20 kr. és egy-egy fél véka búza vagy lengeri.

A konfirmándusok fizetnek 40-40 krt. Hetven tanítványra lehet számítás, és tíz konfirmándusra.

Ezen állomást elnyerni óhajtók jelentkezzenek a helybeli lelkészi hivatalnál márczius hó 15-ik napjáig, bemutatván addig bizonyítványukat.

Ha hivatott nő jelentkezik, elsőbbség fog neki adatni.

Debreczen 1878. Nyomatott a város könyvnyomdájában.

Teljesszámupéldányokkal még szolgálunk.